

*Романовський А. В., магістрант спеціальності «Соціальна педагогіка» НУБіП України, (м. Київ)
Кубицький С. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті НУБіП України, (м. Київ)*

ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

У статті розкрито форми і методи роботи соціального педагога з обдарованою молоддю, особливості виховання та соціально-педагогічної підтримки обдарованої учнівської молоді в сільській місцевості.

Ключові слова: обдарованість, обдарована молодь, соціально-педагогічна підтримка, сільська молодь, форми, методи, середній заклад освіти, учень.

В статье раскрыты формы и методы работы социального педагога с одаренной молодежью, особенности воспитания и социально-педагогической поддержки одаренной ученической молодежи в сельской местности.

Ключевые слова: одаренность, одаренная молодежь, социально-педагогическая поддержка, сельская молодежь, формы, методы, средний заведение, ученик.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку науки обдарованість розуміють як складне багатопланове явище. Наявність видатних загальних (спеціальних) здібностей, розвиток яких перевищує середній рівень; якісно своєрідне їх поєднання, що забезпечує успішність виконання одного чи кількох видів діяльності, значний розумовий потенціал або високий інтелектуальний рівень – ось головні критерії обдарованої дитини. Обдарованість – специфічне поєднання здібностей високого рівня, а також інтересів і потреб особистості, яке дозволяє виконувати певну діяльність на якісно вищому рівні, що відрізняється від умовного «середнього рівня».

Єдиного підходу до класифікації обдарованості не існує, диференціація видів обдарованості визначається критерієм, покладеним в основу класифікації. Дослідники в основному виділяють: загальну та спеціальну обдарованість; актуальну та потенційну; явну та приховану; ранню та пізню.

Зацікавленість суспільства цією проблемою досить широко відтворена у державній програмі «Обдаровані діти», у концепції становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості (1996 р.), у комплексній програмі пошуку, навчання й виховання обдарованих дітей та молоді «Творча обдарованість» (1991 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виявлено, що дослідженню проблеми обдарованості приділяється належна увага, зокрема таким її аспектам, як проблема індивідуальних відмінностей (Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, Б.М. Теплов та ін.); визначення підходів до розуміння психологічних основ та структури обдарованості (у західній науці – Дж. Гілфорд, В. Сієрвальд, К. Перлет, К.А. Хеллер; у вітчизняній – Н.С. Лейтес, О.М. Матюшкін, В.О. Моляко та ін.); психологічні концепції інтелекту і творчості (Г.Ю. Айзенк, Дж. Гілфорд, К.А. Хеллер та ін.); розвиток інтелектуального і творчого потенціалу особистості (Д.Б. Богоявленська, Н.В. Кічук, О.М. Матюшкін, В.О. Моляко та ін.); виділення сфер та видів обдарованості (С.У. Гончаренко, Г.В. Бурменська, В.М. Слуцький та ін.); розвиток обдарованості на різних вікових етапах (А.В. Брушлінський, В.В. Давидов, Н.С. Лейтес та ін.); виявлення і розвиток обдарованості учнівської молоді (Ю.З. Гільбух, О.І. Кульчицька, Б.М. Теплов та ін.).

Метою нашої статті є розкрити форми і методи роботи соціального педагога з обдарованою молоддю, особливості виховання та соціально-педагогічної підтримки обдарованої учнівської молоді в сільській місцевості.

Виклад основного матеріалу.

Аналізуючи дані вище перелічених вчених, на сучасному етапі досліджень із цієї проблеми, повинна стати робота, спрямована на розвиток, підтримку та психологічну допомогу обдарованих особистостей різних вікових груп.

Сьогодні обдарована молодь характеризується активною життєвою позицією, є енергійною, самостійною, має схильність до дослідження, негативно реагує на різні догми. Ці риси характеру не дозволяють інколи їй вписатися у стандарти освітянського і соціального простору. Поведінка обдарованої молоді не обов'язково повинна відповідати одночасно усім наведеним ознакам.

Фактично соціальний педагог повинен не тільки виявити обдарованість у дитини, але й всіляко сприяти її розвитку. Саме тому завдання дослідження – це виявлення відповідної для цього методики.

Виявлення обдарованих дітей – тривалий процес, пов'язаний з аналізом розвитку конкретної особистості. Проблема виявлення обдарованих дітей має чітко виражений етичний аспект. Ідентифікувати людину як «обдаровану» або як «необдаровану» на даний момент часу – означає штучно втрутитися в її долю, заздалегідь зумовлюючи її суб'єктивні очікування [1].

С.А. Леднева [3] сформулювала наступні принципи виявлення обдарованої молоді:

1) комплексний характер оцінювання різних сторін поведінки і діяльності дитини, що дозволить використовувати різні джерела інформації і охопити як можна ширший спектр її здібностей;

2) тривалість ідентифікації (розгорнуте в часі спостереження за поведінкою обдарованої особистості в різних ситуаціях);

3) аналіз її поведінки в тих сферах діяльності, які в максимальній мірі відповідають її схильностям і інтересам;

4) використання тренінгових методів, у рамках яких можна організувати певні розвиваючі впливи, знімати типові психологічні «перешкоди» і т. ін.;

5) підключення до оцінки обдарованості експертів.

У зв'язку зі складністю психологічної структури обдарованості необхідно при її діагностиці визначити не лише рівень розвитку конкретного виду здібностей, а й

«віднайти» риси характеру, які сприяють творчим успіхам особистості: її внутрішні установки, мотиви, стиль поведінки, специфіку спілкування [2].

Труднощі «вимірювання» цього тону полягають у наявних відмінностях між особистостями за показниками їхньої рухової експресії, нервової витримки, темпу та ритму мисленнєвої діяльності. Діагностичні характеристики, що є різними у дітей, наочно ілюструють відмінності у процесі їхньої мисленнєвої діяльності та «стилю» працездатності [4].

До основних методів діагностики обдарованості на сьогодні дослідники (С.А. Леднева [3], Б.К. Пашнев [5], Г.С. Полякова [6], А.І. Савенков [7], А.Й. Капська [8]) відносять: спостереження за пізнавальною діяльністю учнів, методи опитування та анкетування, аналіз навчальної та творчої продуктивної діяльності молоді, тренінгові методи дослідження та спеціально розроблені психолого-діагностичні методики.

Отже, проблема виявлення обдарованих дітей складна і вимагає тривалої і кропіткої діагностичної роботи зі сторони як соціального педагога, так і педагогічного колективу навчального закладу в цілому. При цьому слід мати на увазі, що критерії обдарованості не можуть бути раз і назавжди зафіксованими.

Дослідження з виявлення та підтримки обдарованих дітей було проведено нами в одній із шкіл Бахмацького району. Особлива увага була приділена роботі з обдарованими й талановитими учнями. Починаючи з початкових класів, відбувається діагностика дітей із академічною обдарованістю і тих, які досягли успіхів у конкретних галузях діяльності – юних художників, поетів, артистів тощо. Робота з підтримки обдарованої молоді ведеться в декількох напрямках: науковому, виховному, художньо-творчому, спортивному. У школі працює предметний гурток, значна увага приділяється розвитку учнівського самоврядування, адже це спосіб організації учнівського колективу, що забезпечує комплексний виховний вплив на учнів шляхом їх залучення до усвідомленої і систематичної участі у справах школи. Головним завданням учнівського самоврядування є формування і розвиток активної, гуманістично-спрямованої

особистості. Його діяльність має бути направленою на підвищення якості навчання, зміцнення свідомої дисципліни, реалізацію вимог режиму роботи школи, на розвиток ініціативи та творчості учнів, реалізацію їхніх прав та обов'язків.

У рамках спортивного напрямку школа бере активну участь у різних обласних дитячо-юнацьких, військово-спортивних іграх.

Педагогічний колектив школи складається із учителів, психолога та соціального педагога. Важливого значення для організації роботи педагогічного колективу школи відіграють конференції, семінари та зустрічі, які проводяться на базі навчального закладу.

У школі створена як чітка і різнопланова модель діагностики, підтримки і розвитку обдарованих дітей, так і організована робота щодо навчання педагогічного колективу роботи з обдарованою учнівською молоддю. Педагогічний і учнівський колективи закладу становлять єдину команду, життєві орієнтири якої спрямовані на плекання майбутньої інтелігенції країни.

Результативність роботи школи нами було діагностовано за наступними показниками: рівень знань випускників за результатами незалежного оцінювання; відсоток учнів, які вступають до вищих навчальних закладів та кількість переможців предметних олімпіад.

Більше 70% випускників школи щорічно вступають до ВНЗ різних міст, але важливим показником ефективності діяльності закладу є перемога учнів у етапах обласних учнівських олімпіад.

У результаті проведеного дослідження було визначено відношення до обдарованості учнів 9-11 класів. Спочатку наведемо результати анкетування учнів. Відповіді на перше питання «Кого Ви могли б назвати обдарованою людиною?» виявились надзвичайно цікавими. Так виглядають чотири найбільш часто повторюваних ознак:

- людина, яка здатна творити (48,5%);
- людина, яка має природний дар (14,7%);
- людина, яка досягла успіху в своїй справі (16,2%);
- людина, яка вміє використовувати природні задатки (20,6%).

За результатами анкетування учнів також було встановлено основні сфери інтересів досліджуваної групи учнівської молоді. Кожен з респондентів вказав на декілька сфер інтересу. Нами визначено найбільш часто згадувані захоплення, які ми згрупували у загальні поняття: гуманітарні науки; спорт; точні науки; музичне мистецтво; хореографія; образотворче мистецтво; громадське життя; природничі науки.

При дослідженні існування в учнів ідеалу для наслідування було встановлено, що 47,1% респондентів відповіли на це питання негативно. На другому місці серед відповідей були названі батьки і конкретні вчителі – 38,2%. Лише 14,7% назвали відомих особистостей («зірок») у якості ідеалу для наслідування.

Говорячи про найкращу підтримку, обдаровані діти в основному вказують на своїх батьків (64,7%) та педагогів (19,1%). Зокрема, деякі учні (7,4%) зазначили, що їх підтримують друзі, а менше 9% вибрали інший варіант.

Педагоги навели як найкращі наступні форми і методи роботи з обдарованими дітьми: участь у конкурсах, вікторинах, олімпіадах тощо (21,9%); додаткові завдання з предметів, що цікавлять (28,1%); навчання за індивідуальними планами (25%); відвідування позашкільних закладів освіти (гуртки, секції, групи за уподобаннями тощо (25%)).

У ході нашого дослідження педагоги вказали на наступні особистісні якості притаманні обдарованій молоді: активність; наполегливість; цілеспрямованість; бажання бути кращим; працелюбність.

Отже, результати анкетування дозволяють зробити висновок, що представники обдарованої учнівської молоді та їх наставники мають приблизно однакові погляди на різні аспекти проблеми обдарованості. Особливо слід відзначити орієнтування педагогів школи в проблематиці обдарованості, розуміння форм, методів та шляхів роботи з такими дітьми.

Важливою складовою соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей сільської місцевості є робота педагогічного колективу з батьками щодо навчання батьків правил виховання та розвитку їх обдарованих дітей. У школі часто

проводяться семінари, тренінги, індивідуальні та групові консультації. Всі ці заходи спрямовані на покращення навчання обдарованих дітей.

У результаті проведення аналізу отриманих даних експериментального дослідження нами було встановлено вплив батьків на розвиток обдарованості дітей за трьома шкалами:

- інтелектуальний розвиток (60%);
- розвиток творчих досягнень (27,8%);
- розвиток здатності до саморегуляції (12,2%).

У ході проведеного дослідження, батьки показали гарні результати до розвитку інтелектуальних здібностей учнів, показники розвитку творчих досягнень є нижчими у порівнянні з показниками інтелектуального розвитку, але знаходяться на рівні вище середнього, розвиток у дітей саморегуляції має найнижчі показники.

Нами були розроблені методичні рекомендації батькам щодо подальшої діяльності та підтримки їх обдарованих дітей. Особливу увагу батькам потрібно привернути до проблем створення відповідного розвивального та емоційного середовища, яке повинно задовольняти наступним вимогам:

- Не стримувати розкриття потенціальних можливостей психіки. Уникати однобокості в навчанні та вихованні.

- Не позбавляти дитини ігор, забав, створювати умови для виходу енергії, рухливості, емоційності.

- Допомогати дитині в задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки, кохання, поваги до себе та оточуючих).

- Залишати дитину на самоті й дозволяти їй займатися своїми справами.

- Підтримувати здібності дитини до творчості й виявляти співчуття до невдач.

- Буди терплячими до ідей, поважати допитливість, запитання дитини.

- Навчати слід не того, що може сама дитина, а того, що вона опанує за допомогою дорослого.

Отже, діяльність, спрямована на підтримку обдарованих дітей у школі здійснюється в декількох напрямках: науковому, виховному, художньо-творчому, спортивному, за якими обдаровані діти мають високі показники. За результатами проведеного аналізу досліджуваний

навчальний заклад має високі показники з розвитку обдарованих дітей.

Особливу увагу в дослідженні було приділено визначенню розуміння проблеми обдарованості серед школярів та вчителів навчального закладу. У результаті проведеного анкетування, було встановлено високий рівень володіння педагогічного колективу знаннями з проблем обдарованості, адекватне розуміння та сприймання даної проблеми школярами.

Основними напрямками роботи педагогічного колективу та соціального педагога з обдарованою молоддю, ми визначили: систему цілеспрямованого вияву обдарованої і здібної молоді за допомогою комплексної діагностики; систему добору учнів у рівневі класи, яка дозволяє диференціювати процес навчання, створити максимально сприятливі умови для інтелектуального, морально-фізичного розвитку здібних дітей і забезпечити їм фундаментальну підготовку; систему стимуляції творчої діяльності здібної і обдарованої молоді через організацію масових форм роботи; систему реалізації особистих творчих здібностей молоді через організацію індивідуальних форм діяльності; систему розвитку загально інтелектуальних, науково-дослідних, організаційних умінь і навичок молоді, що дозволяють інтенсифікувати їх самостійну навчально-пізнавальну діяльність; систему розвитку якісно високого рівня світоглядних переконань через поглиблене вивчення суспільних дисциплін, які дозволяють учням та студентам орієнтуватися в складному світі соціальних відносин, адаптуватися до вимог сучасного суспільства; систему методичної роботи з педагогічними кадрами, спрямовану на організацію, координацію, контроль і узагальнення діяльності вчителів, що працюють з обдарованими дітьми; систему взаємодії з батьками з метою формування позитивної концепції й створення сімейного клімату, який сприятиме розвитку здібностей молоді.

Висновки. Виявлення обдарованих дітей – тривалий процес, пов'язаний з аналізом розвитку конкретної особистості. Ефективна ідентифікація обдарованості за допомогою якої-небудь одноразової процедури тестування неможлива. Тому замість одномоментного відбору обдарованої молоді необхідно направляти зусилля на

поступовий, поетапний пошук обдарованих в процесі їх навчання та розвитку. До основних методів діагностики обдарованості відносяться: спостереження за пізнавальною діяльністю учнів, методи опитування та анкетування, аналіз навчальної та творчої продуктивної діяльності молоді, тренінгові методи дослідження та спеціально розроблені психолого-діагностичні методики.

Сьогодні в загальноосвітньому навчальному закладі важливого значення набуває соціально-педагогічна робота з обдарованою молоддю, яка включає в себе

складну систему виявлення, діагностики обдарованості, розвитку обдарованої молоді, їх соціальної та психологічної підтримки. Методика роботи соціального педагога є різноплановою, але підхід до вирішення проблемних питань – суто індивідуальний. Сфера його діяльності – поліпрофесійна і поліфункціональна: можлива концентрація, об'єднання соціальних педагогів у творчі групи за галузевими, територіальними та вузькопрофесійними ознаками, але соціальний педагог повинен входити до складу міжпрофесійних груп для вирішення проблем обдарованої дитини.

Література

1. Корчуганов І.П. Індивідуально-психологічні особливості та соціальні умови розвитку обдарованих дітей: Методичні рекомендації / І.П. Корчуганов. – Луцьк, 1997. – 124 с.
2. Левченко Т. Діагностика обдарованості / Т. Левченко // Сільська школа України: Шкільний світ, 2007. – № 9. – С. 5.
3. Леднева С.А. Діагностика детской одаренности педагогом / С.А. Леднева // Детское творчество. – 2004. – № 6. – С. 14-17.
4. Матюшкин А.М. Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики / А.М. Матюшкин. – М.: Школа-пресс, 1993. – 128 с.
5. Пашнев Б.К. Система пошуку обдарованих учнів сучасними психодіагностичними методами. Авторська програма / Б. Пашнев, І. Зуєв, В. Павленко та ін. // Психолог. – 2004. – № 43. – С. 5-15.
6. Полякова Г.С. Шляхи вивчення творчої дитини / Г.С. Полякова, І.М. Сунітко, Л.Д. Токарева // Обдарова дитина. – 1999. – №6. – С.12-14.
7. Савенков А.И. Діагностика детской одаренности как педагогическая проблема / А.И. Савенков // Педагогика. – 2000. – №10. – С.87-94.
8. Соціальна робота: технологічний аспект: [навч. посібн.] / За ред. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.

Romanovsky A., magistrant

Kubitskiy S., candidate of pedagogical sciences

FORMS AND METHODS OF SOCIAL EDUCATOR WITH THE SOCIO-PEDAGOGICAL SUPPORT OF TALENTED YOUTH IN THE COUNTRYSIDE

The article deals with the forms and methods of the social pedagogue talented students, especially education and social and educational support talented young students in rural areas.

Identifying gifted children - a long process associated with the analysis of a particular individual. Effective identification of giftedness using any one-time testing procedure impossible. So instead of instantaneous selection of gifted youth must be sent to the efforts of gradual incremental search gifted in their learning and development. The main methods of diagnosis of giftedness include: monitoring of cognitive activity, survey methods and questionnaires, analysis of educational and creative productive youth activities, training methods, and specially designed psycho-diagnostic methods.

Today in secondary schools important to the socio - pedagogical work with talented students, which includes a complex system of detection, diagnosis talent, developing talented young people, their social and psychological support. The methodology of the social pedagogue is different, but the approach to the solution of problems - especially individual. The scope of its activities - poliprofesiyna and multifunctional: possible concentration, the association of social educators in the creative team for the branch, regional and narrow professional features, but social educator must be a member between professional groups to solve problems of gifted children.

Keywords: gifted, gifted youth, social and educational support rural youth, forms, methods, secondary schools, pupil.